

มหาจุฬายาช บวรพาดารย : เพราะมีท่าน จึงมีมหาจุฬายาช ในวันนี้

สนิทย ไชยวงศัคค*
รวบรวมและเรียบเรียง

ต่อจากฉบับเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๕๘

บทนิพนธ์ที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่งคือ "ยาแก้จน"⁹² ซึ่งผมขอแนะนำเสนอท่านผู้อ่านดังต่อไปนี้

ยาแก้จน

บทที่ ๑

มี กับ จน เป็นของคู่กันมาตั้งแต่สร้างโลก เหมือนมืดกับสว่าง หรือร้อนกับหนาว ทั้งสองอย่างมีลักษณะตรงกันข้ามทีเดียว เรื่องความมีหรือความมั่งมีข้าพเจ้าไม่พูดถึง จะขอพูดแต่เฉพาะเรื่องจนหรือความยากจน พร้อมทั้งวิธีแก้จน วิธีแก้จนนั้นข้าพเจ้าใช้คำว่า ยาแก้จน ก็เพราะว่าความจนเป็นโรคชนิดหนึ่งซึ่งอาจจะเกิดได้แก่คนทุกคน เหมือนโรคภัยไข้เจ็บตามที่รู้จักกันอยู่นั่นเอง

หากจะลองตั้งคำถามว่า ความจนคืออะไร ? ทุกคนคงตอบได้ เพราะเคยได้พบกับความจนมาด้วยกันทั้งนั้น จะต่างกันก็เพียงมากบ้าง น้อยบ้าง จนตลอดกาลก็มี จนชั่วระยะเวลาหนึ่งก็มี จนชั่วครู่ชั่วยามก็มี ดังที่พูดกันว่าเศรษฐกิจรู้จักขาดไฟ ซึ่งหมายความว่า เป็นเศรษฐกิจแท้ ๆ แต่บางครั้งก็จนได้เหมือนกันคือ ไม่มีไม้ขีดจุดไฟได้ ถึงแม้ว่าทุกคนจะตอบได้ว่า จนหรือความจนคืออะไรก็จริง ก็ยังเป็นการสมควรที่จะพูดถึงว่า ความจนคืออะไร ? เพื่อให้ครบตำรา

ความจนนั้น หมายถึงความขัดสน ความไม่มีทรัพย์ ความแพ้ (เล่นหมากรุกจนได้แก่ เล่นหมากรุกแพ้เขา) การหมดทางไปหรือไม่มีทาง ตัวอย่างเช่น จนใจไม่มีทางคิด จนตรอกไม่มีทางไป จนแต่ไม่มีทางเดิน จนมุมไม่มีทางหนี เมื่อได้รู้ความหมายของคำว่า จน หรือ ความจน พอสมควร ดังกล่าวแล้ว จะพึงเห็นได้ว่าอันเรื่องจนเป็นสิ่งไม่ดีแน่ พระพุทธเจ้าตรัสบอกไว้แล้วว่า ทาลิหุทัย ทุกข์ โลก ความจนเป็นทุกข์ในโลก เพราะให้เกิดความยาก ความขัดข้อง ความลำบากนานาประการ

* พุทธศาสนธรรมาศัตรา มจร รุ่นที่ ๑๗ (พ.ศ.๒๕๑๔), ประธานชมรมอยู่ร้อยห้าสิบปีชีวิที่มีสุข.

⁹² บุษยามสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. คณะศิษย์พิมพ์ถวาย เนื่องในงานบำเพ็ญพระราชกุศลครบ ๕๐ วัน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินธรมหาเถร ป.ธ.๙) กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่หนกลาง เจ้าอาวาสวัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร ๕ เมษายน ๒๕๓๙ (กรุงเทพมหานคร, ธรรมสภา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗ - ๒๖.

คราวนี้ มาถึงปัญหาสำคัญของเรื่อง คือความจนนั้นเป็นสิ่งที่แก้ไขได้หรือแก้ไขไม่ได้ ขอบลัดตัดความไปเลยที่เดียวว่า ความจนเป็นสิ่งที่แก้ไขได้ ไม่ใช่สิ่งที่พันวิสัยซึ่งจะแก้ไขไม่ได้ ถ้าเปรียบด้วยโรคภัยไข้เจ็บ ก็เป็นโรคภัยไข้เจ็บชนิดที่รักษาให้หายได้ จริงอยู่ อันโรคภัยไข้เจ็บนั้นมีอยู่หลายชนิด บางชนิดรักษาก็หาย ไม่รักษาก็หาย บางชนิดรักษาจึงหาย ไม่รักษาตาย บางชนิดถึงรักษาก็ไม่หาย ไม่ต้องพูดถึงว่าไม่รักษา คงต้องตายวันยังค่ำ เพราะเป็นโรคที่ยังไม่มีตัวยาที่จะรักษาให้หายได้ ความจนเปรียบด้วยโรคภัยไข้เจ็บประเภทที่สอง รักษาให้หายได้ ถ้าไม่รักษาจึงจะตาย คือ ตายจากความมั่งมีนั่นเอง เมื่อเป็นโรคที่จะรักษาให้หายได้แล้ว ปัญหาจึงมีต่อไปว่า จะรักษาด้วยวิธีไหน จะกินยาอะไร โรคจนจึงจะหาย ตัวยาที่จะกินพอหาได้อยู่หรือ และยากหรือหาอย่างไร?

บทที่ ๒

การรักษาโรคในสมัยปัจจุบันนี้ มีวิธีเป็นหลักใหญ่อยู่ ๒ ประการ คือ รักษาด้วยทางยาประการ ๑ รักษาด้วยการผ่าตัดประการ ๑ รักษาโรคคือความจนขอกำหนดเอาไว้ว่ารักษาด้วยทางยา และตัวยาที่จะนำมารักษานั้น ขอให้เป็นตัวยาสำเร็จไว้ก่อน สิทธิการียะ ท่านว่า ตัวยาสำเร็จ แก่ความจนอย่างชะงัด และแก้ไขได้ทุกกาลสมัย คือ “มีกินใช้ ได้กินเสีย” ประสิทธิแล

ตัวยาสำเร็จ แก่ความจนดังกล่าวตามคำรับข้างต้น ข้าพเจ้าเชื่อเหลือเกินว่า ไม่มีผู้ใดแย้งว่าไม่เป็นความจริง หรือไม่ชะงัดจริง ต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่าเป็นจริงแท้แน่นอน เป็นความจริงอย่างไร ต้องอธิบายกันยียาวสักหน่อยดังต่อไปนี้

มี กับ ใช้ เป็นคำหลักในตัวยา ต้องนำมาพูดก่อน กล่าวคือ ในการดำรงชีวิตอยู่ได้ของทุกคนนั้น ผูกพันอยู่กับเรื่องมี เรื่องใช้ เกิดปัญหาขึ้นว่า เพราะมีจึงต้องใช้ หรือว่าเพราะใช้จึงต้องมี ในปัญหาข้อนี้ ขอบกลอยมีต้องมีมาก่อนใช้ หากมีไม่มาก่อนใช้ ก็มิรู้ว่าจะใช้อะไร เพราะไม่มีอะไรจะใช้ การไม่มีอะไรจะใช้นั่นเอง คือตัวความจน สิ่งใดหรืออะไรมาบังคับให้ทุกคนต้องมี สิ่งที่ยังบังคับให้ทุกคนต้องมียังมีใช่อื่นไกลที่ไหน คือ การที่ต้องใช้นั่นเองเป็นตัวการบังคับให้ทุกคนต้องขวนขวายเพื่อความมี ดูเหมือนธรรมชาติมักจะรู้ก่อนพวกเรารู้ การใช้นั้นแหละจะบังคับให้คนที่เกิดมาทุกคนต้องมีในตำราว่าด้วยเริ่มต้นการเกิดของมนุษย์ จึงบอกไว้ว่า แรกที่เกิดเป็น **กลละ** คือ เหลว ๆ ก่อน ต่อมาเป็น **ขนะ** แค้นแข็งเข้า ต่อมาอีกเป็น **มัสเปลิ** คือ ก้อนเนื้อ ต่อมาอีกแตกออกเป็น **ปัญญาสาขา** แปลว่า ห้ากิ่ง คือ มือ ๒ เท้า ๒ ศีรษะ ๑ ธรรมชาติมันบอกเข้ามาแต่ครั้งอยู่ในท้องแม่ว่า เอ็งคลอดเป็นมนุษย์แล้ว เอ็งจะต้องถูกบังคับให้ทำงาน จะมีลายนวลนั่งเล่นนอนเล่นอยู่ไม่ได้ ดังนั้น เอ็งจะต้องเอาปัญญาสาขาที่ข้าสร้างให้ไว้นี้ นำไปทำงานให้เต็มทีทุก ๆ ส่วน ต้องใช้มือใช้เท้าและใช้สมอง คือ สติปัญญาหรือความคิดอ่านในการทำงานให้สมกับที่ข้าสร้างไปให้ ดังนั้น การที่ท่านผู้ใหญ่สั่งสอนลูกหลานในการทำงานว่า ต้องทำแบบตีนถีบปากกัด มือคว่ำ สติปัญญาเข้าประกอบ จึงเป็นการตรงกับที่ธรรมชาติสร้างและสั่งมาทุกประการ หมายความว่า ต้องพากเพียรพยายามบากบั่นขันแข็ง ไม่ย่อถอยหรือเกียจคร้านเสีย และต้องใช้สติปัญญาเข้าประกอบในการทำงานทุกชนิดไป

เมื่อได้พูดถึงการใช้ อาจมีผู้เข้าใจไม่ถนัดว่ามุ่งหมายเอาอะไร ข้าพเจ้าขอให้คำจำกัดความมุ่งหมายไว้เสียเลย การใช้ในที่นี้ ข้าพเจ้าหมายถึงการกินอาหารประเภทหนึ่ง กับการใช้ที่ต่างออกไปอย่างอื่น ๆ ที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต เช่น เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคภัยไข้เจ็บอีกประการหนึ่ง พูดให้สั้นที่สุด หมายถึงการกินการใช้ เมื่อพูดถึงการใช้ ว่าหมายถึงการกินการใช้แล้ว เรื่องมีอะไร? เป็นปัญหาที่ตอบได้ง่าย คือมีของกินและของใช้นั่นเอง ในโลกมนุษย์ถ้ามีของกินของใช้สมบูรณ์แล้ว มนุษย์ก็จะพ้นจากความยากจนขัดสน ไม่ต้องอดอยาก ถึงจะยังไม่เป็นเศรษฐี ก็เรียกได้ว่า ไม่จน ความทุกข์ที่เกิดเพราะความจนก็หมดไป

เมื่อมีการกินการใช้ ของกินของใช้ก็ต้องมี เพราะหากของกินของใช้ไม่มีก็ไม่รู้ว่าจะกินอะไร จะใช้อะไร อันของกินของใช้นั้นเล่า จะให้มันลอยมาถึงปากถึงท้องเอง หรือจะให้มันเลื่อนลอยมาสวมใส่ในร่างกายเอง หรือจะให้มันยกเคลื่อนมาตั้งเป็นบ้านเรือนให้คนอยู่เองโดยไม่ต้องสร้าง เป็นเรื่องที่พันวิสัยทั้งนั้น มนุษย์จะต้องสร้างสรรคปั้นแต่ง หรือปลูกสร้าง ให้มันเกิดขึ้นทั้งสิ้น จริงอยู่ สิ่งต่าง ๆ ทั้งของกินของใช้ บางอย่างธรรมชาติสร้างไว้ มนุษย์ไม่ต้องลงทุนไปสร้างเอง เช่น ต้นไม้ หรือผลไม้ในป่า ผักปลาในน้ำ ฯลฯ แต่เหล่านี้หากมนุษย์ไม่รู้จักกินจักใช้ ในไม่ช้านักจะหมดสิ้นไป ปรากฏให้เป็นพยานอยู่แล้ว ถึงมนุษย์รู้จักกิน รู้จักใช้ แต่เมื่อมนุษย์มากขึ้น ของกินของใช้ที่ธรรมชาติสร้างไว้ไม่เพิ่มตามจำนวนมนุษย์ ก็ต้องร่อยหรอและหมดสิ้นไป ผลที่สุดมนุษย์จะต้องสร้างเอาเอง จึงจะมีกินมีใช้ ตกลงเป็นอันว่าธรรมชาติสู้มนุษย์ไม่ไหวเสียแล้ว

ความไม่มี หมายถึงความจน จะแก้ความจนก็ต้องแก้ความไม่มีให้กลับกลายเป็นมี รู้ละว่าต้องให้มี จึงจะพ้นความจน ข้อนี้ไม่เป็นปัญหา ปัญหาอยู่ที่ว่าทำอย่างไรจึงจะมี? ข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้พร้อมมูล ซึ่งข้าพเจ้าจะนำมาพูดในภายหลัง ในขณะที่จะขอคำสอนในทางโลกที่ท่านสอนกันมาเพื่อให้ผู้ฟังได้คิดแล้วนำไปคิด ในหนังสือ ประถม ก.กา แบบเรียนอ่านภาษาไทยของเก่า มีกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า **“ทรัพย์นี้มีไกล ใครมีปัญญาหาได้บ้าน แวนแคว้นแดนดิน มีสินทุกสถาน ผู้ใดใจคร้าน บ่พานพบนา”** ข้อความตอนนี้เป็นคำกลอนที่ตลก ในการที่จะนำมาแก้ความไม่มี ให้กลับกลายเป็นมี

ทรัพย์นี้มีไกล คำว่า ทรัพย์ ตามความหมายเดิมมุ่งเอาโภคทรัพย์ เพราะเป็นสิ่งที่ต้องกินต้องใช้ ครั้นกาลเวลาล่วงเลยมา จึงได้แบ่งแยกทรัพย์ออกเป็นหลายประเภท ซึ่งจะไม่นำมากล่าวในที่นี้ นอกจากธนทรัพย์ คือ เงินทอง เราต้องยอมรับความจริงกันว่า ที่ผืนแผ่นดินนั้นมีสิ่งที่เรียกว่าทรัพย์หรือสิ่งที่เป็นบ่อเกิดแห่งทรัพย์อยู่ทั่วไป แต่ทรัพย์ดังกล่าวจะตกมาเป็นของคน ก็ต้องอาศัยสติปัญญาของตนเอง ในการที่จะมองหาทรัพย์ให้พบแล้วเร่งรีบกระทำให้เกิดผล แผ่นดินที่เราย่ำเหยียบ น้ำที่เรากินเราใช้ ล้วนเป็นทรัพย์และเป็นบ่อเกิดของทรัพย์ ถ้าเรารู้จักแสวงหาและใช้สติปัญญาสอดส่องพิจารณา ขอแต่เพียงอย่างเดียวคือ อย่าเกียจคร้านเสียเท่านั้น เป็นเห็นทรัพย์และจะได้ทำให้เกิดทรัพย์ แล้วนำทรัพย์มาเปี่ยมบัติของตนต่อไป ดังนั้น ท่านจึงบอกไว้ว่า **“ผู้ใดใจคร้าน บ่พานพบนา”** ข้างถูกต้องจริง ๆ

นอกจากถ้อยคำที่ท่านกล่าวไว้ในหนังสือ ประถม ก.กา แล้ว ยังมีเรื่องที่ท่านกล่าวไว้ในที่อื่นอีก เป็นเรื่องที่ท่านเล่าไว้ในคัมภีร์ว่า มีเศรษฐีใหญ่ผู้หนึ่ง มีเงินและทรัพย์สินอย่างอื่น เช่น ที่ดิน และโค เป็นต้น ประมาณ ๘๐ โกฏิ หรือ ๘๐๐ ล้านบาท ท่านเศรษฐีสอนลูกชายคนหนึ่งถึงวิธีก่อร่างสร้างตัวให้เป็นคนมั่งมี และวิธีรักษาทรัพย์สมบัติที่มีอยู่แล้วมิให้หมดสิ้นไป คำสอนของท่านเศรษฐีที่เป็นหลักความมั่งมีอยู่ ๓ ประการ คือ สอนให้ดูความสิ้นของยาหยอดตา ๑ สอนให้ดูความพอกพูนของตัวปลวก ๑ สอนให้ดูการนำเอาเกสรดอกไม้มาทำรังของแมลงผึ้ง ๑

ประการต้น ยาสำหรับหยอดตา เขาใช้หยอดกันเพียงหยดสองหยด หรืออย่างมากก็สามหยด ดูไม่หมดเปลือกไปเท่าใด นิดหน่อยเท่านั้น แต่เมื่อต้องหยอดทุกวัน ๆ จำนวนหยอดย่อมเพิ่มมากขึ้นทุกที น้ำยาในขวดก็เหลือน้อยเข้าทุกวัน ในที่สุดยาหมดขวดจนได้ เขาสอนเพื่อให้นำมาเปรียบเทียบกับความหมดสิ้นของทรัพย์ที่หมดไปทุกวัน เพราะต้องกินต้องใช้ และสอนมิให้ประมาทว่าจะไม่หมด โดยถือว่าเงินทองเราถมเถไป จะใช้เท่าใดก็ไม่มีวันหมด ถ้าปล่อยให้หมดสิ้นไปแต่ฝ่ายเดียวโดยไม่หามาคอยเพิ่มเติมแล้วเป็นหมดแน่ จะช้าหรือเร็วเท่านั้น เพราะเข้าใจหลักที่ทำให้คนให้เป็นทุกข์ตะขือที่ว่า “ใช้เกินมี” คนเราลงเดินตามหลักทุกข์ตะขือแล้ว ต่อให้เป็นมหาเศรษฐีก็ต้องกลับกลายเป็นทุกข์ตะขือแน่นอน เพราะการใช้เกินมี เป็นเรื่องผลาญทรัพย์ ทรัพย์เมื่อถูกผลาญทุกวัน ๆ จะทนทานอยู่ได้ตลอดกาลที่ไหน ต่อให้มั่งมี รวย ๆ ล้าน ก็ทนผลาญไม่ไหว ดังนั้น เขาจึงสอนให้ระมัดระวังในเรื่องการหมดเปลืองของทรัพย์ที่มีอยู่ จะประมาทมิได้

ประการที่ ๒ - ๓ ท่านเศรษฐีสอนให้พอกพูนทรัพย์ โดยยึดหลักว่าเมื่อยังมีทรัพย์ ต้องแสวงหาทรัพย์ให้ได้ เมื่อมีทรัพย์อยู่แล้วก็ต้องทำทรัพย์นั้นให้พอกพูนขึ้น จะแสวงหาได้ที่ละเล็กละน้อย หรือจะพอกพูนขึ้นที่ละเล็กที่ละน้อยก็ไม่เป็นไร เขาสอนให้ดูตัวอย่างปลวกและจอมปลวก กับทั้งตัวผึ้งและรวงผึ้ง จอมปลวกที่ใหญ่ ซึ่งเราท่านได้พบเห็นอยู่เสมอ นั้น มิใช่ว่าตัวปลวกมันเอาบุงก็ไปใส่ดินแบกมาทำก็หาไม่ มันใช้ปากคาบดินมาทีละนิด ๆ แล้วมาทำเป็นรังขึ้นได้จนใหญ่โต ถึงรวงผึ้งก็เหมือนกันที่เห็นกันว่ารวงผึ้งนี้ใหญ่โต มิใช่ว่าแมลงผึ้งมันเอาตะกร้าไปใส่เกสรดอกไม้นำมาทำรัง ที่แท้มันก็ไปลั้งเกลือกเกสรดูดเอาน้ำหวานด้วยตัวของมันเอง แล้วนำมาทำรังและทำน้ำหวาน สิ่งที่ได้มาทีละนิด ๆ นั้นเอง รวมกันเข้าทีละน้อย ๆ ในที่สุดก็จะกลายเป็นใหญ่โต การแสวงหาทรัพย์ก็ดี การพอกพูนทรัพย์ก็ดี จะต้องดูตัวปลวกและแมลงผึ้ง เป็นแบบอย่าง ไม่ควรประมาทหมิ่นว่า หาได้ที่ละน้อย อีกสักเมื่อไรจะมั่งมีหรือเป็นเศรษฐีมหาเศรษฐี ต้องนึกเสมอว่ามากมาจากน้อย เศรษฐีสอนลูกเป็นเรื่องที่เป็นคติตินักของการสร้างความมั่งมีเพื่อแก้ความไม่มีจึงควรดูเป็นตัวอย่าง

ส่วนคำสอนในทางพระศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้โดยตรงในเรื่องการแสวงหาทรัพย์ และการรักษาทรัพย์ มีปรากฏในหลายพระสูตร เช่น ทรงสอนไว้ว่า **อุฏฐาตาวินทเต ธนํ** คนหมั่นยอมหาทรัพย์ได้ เป็นตัวอย่างตามพระพุทธวจนะนั้น ทรงยกเอาความหมั่นความขยัน เป็นต้นเหตุให้เกิดทรัพย์ นอกจากทรงสอนให้รู้จักแสวงหา ยังทรงสอนให้รู้จักรักษาทรัพย์ที่แสวงหามาได้ โดยการเก็บรักษาไว้ให้มั่นคงหรือให้ปลอดภัยมีใจเป็นต้น นอกจากนี้ ยังทรงสอนให้รู้จักการใช้จ่ายทรัพย์

จริงอยู่ โภคทรัพย์เป็นสิ่งที่ต้องใช้จ่ายเพื่อกินเพื่อใช้ แต่ก็ต้องระมัดระวังอย่าใช้จ่ายให้เข้าแบบ “ใช้เกินมี” ต้องใช้จ่ายให้เข้าแบบ “มีเกินใช้” เป็นกิจประจำตัว มาลองกระทำตามที่ท่านสอนกันมา และที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ดูสักที จะแก้ความไม่มีให้เป็นความมีได้จริงหรือไม่ ตำรายาว่าอย่างนี้ แต่อย่าเพิ่งเชื่อ ต้องเอาไปต้มกิน ต่ำเป็นผงกิน จึงจะรู้แน่ว่าแก้จนได้จริงหรือไม่ ต้องทดลองจึงจะรู้แน่นอน ข้าพเจ้าผู้เขียนเกรงอยู่ว่า เมื่อได้ลองเอาไปต้มกินตำกินแล้วความจนจะหาย กลายเป็นความมีขึ้นมาทั่วกัน จะไม่มีความจน หรือคนจนให้เราดูเราเห็นเหมือนอย่างทุกวันนี้เท่านั้น ข้าพเจ้ายังเชื่อมั่นอยู่ว่า ความจนเป็นสิ่งที่แก้ได้ และแก้ได้ไม่ยากนัก ถ้าทุกคนต่างตั้งใจที่จะแก้ คนที่ไม่ยากจนก็เพราะเหตุที่เขาพากเพียรแก้จน ส่วนคนที่จนก็เพราะไม่พากเพียรแก้จน มีแต่ซ้ำเติมให้ความจนทับถมเป็นทวีคูณอยู่เรื่อย ๆ จะพ้นจากความจนได้อย่างไร จึงต้องตกเป็นข้าของความจนอยู่ตลอดทั้งชาติ เมื่อชาตินี้แก้จนไม่ตก ข้าพเจ้าไม่แน่ใจว่าชาติหน้าจะแก้จนให้ตกได้หรือไม่ สงสัยจริง ๆ

ก่อนจบเรื่องยาแก้จน ข้าพเจ้าถือโอกาสกล่าวความอีกสักเล็กน้อย ข้าพเจ้าได้ยินได้ฟังอยู่เนือง ๆ ในเรื่องไม่มีทุนทำการ เพราะเรื่องการทำงานต้องลงทุนทำการทั้งนั้น เช่น การทำนา ทำไร่ ก็ต้องมีทุนทำการ คือ ค่ากิน ค่าจ้างแรงงาน ค่าอุปกรณ์ทำงาน เช่น จอบ เสียม เป็นต้น ค่าพืชพันธุ์ที่ต้องนำมาปลูก ฯลฯ เมื่อทุนไม่มีก็ต้องกู้ยืมเขามาลงทุน ต้องเสียดอกเบี้ยชนิดที่เรียกว่าแพงหูฉี่ทีเดียว ครั้นทำได้ เจ้าหนี้เอาคืนเกือบหมดแต่ต้นมือ เมื่อถึงกลางมือและปลายมือก็ต้องกู้ยืมใหม่ เพราะไม่มีทุนทำการของตัวเอง จึงต้องกู้ยืมเขามา แล้วจะแก้จนได้อย่างไร ข้าพเจ้าเห็นด้วยในเรื่องต้องมีทุนทำการ หากไม่มีทุนก็ทำการงานไม่ได้ แต่ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า ทุนทำการต่าง ๆ ตามที่พูดอ้างกันนั้น เป็นทุนทำการภายนอก เมื่ออ้างถึงทุนทำการมักจะอ้างถึงทุนภายนอก แต่ทุนประจำตัวของทุกคนที่มีอยู่ เหตุใดจึงไม่อ้างถึง และยังมีมองข้ามทุนประจำตัว ซึ่งข้าพเจ้าขอเรียกว่าทุนภายใน หรือทุนในกันหมด

ข้าพเจ้ามีความเห็นเป็นส่วนตัวอยู่ว่า ทุนภายนอกหรือทุนนอกไม่สำคัญยิ่งกว่าทุนภายในหรือทุนใน ทุนในคืออะไร ทุนในนั้นข้าพเจ้าพูดออกชื่อมาแล้วข้างต้น คือ **ปัญญาสาขานั่นเอง** อันได้แก่ มีอ ๒ เท้า ๒ ศีรษะ ๑ ซึ่งหมายถึงสมองหรือสติปัญญา ทุน ๕ ประการนี้เป็นทุนสำคัญ เรามีทุนนี้ด้วยกันทุกคน ต้องพากเพียรพยายามใช้ทุนนี้ให้มาก ทุนนอกจะเกิดมีมาเอง ไม่ต้องร่ำร้องคร่ำครวญว่า ทุนไม่มี ๆ ที่แท้ทุนของใช้มีอยู่ครบ แต่ไม่ยอมใช้ทุนนั้นต่างหาก ไปแสวงหาแต่ทุนภายนอกฝ่ายเดียว ต้องนับว่าเป็นความหลงผิดอย่างฉกรรจ์ ลองมาพร้อมใจกันทำงานแลกเงินดูสักทีจะเป็นอย่างไร ข้าพเจ้าเชื่อเหลือเกินว่าเมื่อตั้งใจทำงานแลกเงินแล้ว เงินทองก็จะไหลมาเทมาไม่ต้องร่ำร้องหาทุนนอกอย่างที่เคยเรียกหา ขอให้พวกเราพากันใช้ทุนในให้มากเป็นพอ กับทั้งต้องยึดมั่นในหลักที่ว่า **“เอางานแลกเงิน ๆ”** สูตรเอางานแลกเงินนี้เป็นสูตรวิเศษนัก ใช้ได้ทั้งวัดทั้งบ้าน

บทที่ ๓

เมื่อถ้อยกระหรงความตามที่ข้าพเจ้าพูดมาข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า เป็นยาแก้จนตามหัวข้อเรื่องของหนังสือเล่มนี้ ความจนเป็นสิ่งที่แก้ไขได้ หากเปรียบเทียบความจนเหมือนโรคชนิดหนึ่ง ก็เป็นโรคชนิดที่มีตัวยาสำหรับรักษาให้หายได้แน่นอน ด้วยมีทั้งตัวยาสำเร็จรูป มีทั้งตัวยาที่ต้องเก็บนำมาประกอบเข้าเป็นขนานตัวยาสำเร็จรูปได้ให้ไว้ว่า “มีเกินใช้ ได้เกินเสีย” ส่วนตัวยาที่ต้องเก็บนำมาประกอบเป็นขนานนั้น มีหลายสิ่งหลายอย่าง คือนำเอามาจากหนังสือประณม ก.กา ของเก่า นำเอามาจากหลักความที่เศรษฐีสอนลูก นำเอามาจากคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังที่พูดมาแล้วข้างต้น มารวมกันเข้าเป็นยาขนานเล็ก ต้มกินได้ ตากินได้ จะใช้อาบ ใช้ทา เห็นท่าจะไม่สำเร็จ จะแก้จนให้ชะงัดเห็นจะไม่ได้ อนึ่ง การทำกิจต่าง ๆ ต้องลงทุน ในการทำ ดังนั้น จึงต้องมีทุนสำหรับประกอบการงาน อันเรื่องทุนนั้นมีทั้งทุนนอกทุนใน เมื่อพูดกันเรื่องทุน มักจะมุ่งเอาทุนนอกกันเสียหมด สิ้นนึกถึงทุนใน หรือนึกไม่ถึงในเรื่องทุนใน ความจริงทุนในสำคัญไม่น้อยกว่าทุนนอก หากจะพูดกันอย่างตรงไปตรงมาโดยไม่ต้องเกรงใจต้องพูดว่า ทุนในสำคัญกว่าทุนนอก เพราะทุนในเป็นทุนที่เอางานแลกเงิน เมื่อลงทุนไปแล้วมักได้ผลแน่นอนกว่า

ข้อความตามที่ข้าพเจ้าพูดมาทั้งหมดนี้ อาจเป็นคุณประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตาม จะมากน้อยเพียงใด สุดแต่การปฏิบัติตาม จะมั่นคงแข็งแรงหรืออ่อนแอจนคลอนแคลน ที่จะไม่เกิดคุณประโยชน์เลยนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นไปได้ ความจนไม่ใช่พ่อแม่ของเรา ไม่ใช่ญาติวงศ์พงศ์พันธุ์ของเรา ไม่ใช่มิตรสหายของเรา คู่มือนั่นที่เราจะคอยเหนี่ยวรั้ง หรือประคับประคองเอาไว้ มันเกาะกินและทำลายเราเหมือนดังโรคภัยไข้เจ็บ จึงเป็นการสมควรที่ทุกคนจะกำจัดทำลายขับไล่ไสส่งให้พ้นไปจากตัวเรา มันจะไปอยู่ได้ที่ไหนก็ช่างหัวมันเถิด ไม่จำเป็นต้องไปอาลัยตายอยากกับมัน พวกเราจะได้พอสืมาอำปากได้บ้าง มั่งมีกับเขาบ้าง ถึงจะยังไม่ถึงขั้นเศรษฐีก็ไม่ใช่ไร มีพอกินพอใช้อย่างต่ำก็ดีแล้ว ขอทุกคนอย่าได้สมัครงใจทับถมตัวเอง ให้จมอยู่ในปลัก คือความจน ต้องเพียรพยายามยกตนขึ้นจากปลักคือความจนให้จงได้ ความจนเป็นสิ่งที่แก้ไขได้ ทั้งมียาแก้จนไว้ให้ด้วย ข้าพเจ้าขอจบเรื่องยาแก้จนด้วยคำปิดท้ายว่า

“จนทั้งนอก จนทั้งในไม่ได้การ
เร่งคิดอ่านแก้จนให้พ้นตัว”

ศุภมัสสุ

(โปรดอ่านต่อฉบับหน้า)